

AZIJA

Azija je največja, zelo razčlenjena, najgosteje naseljena celina (60% svetovnega prebivalstva).
Monsunska Azija – vzhodna, južna in jugovzhodna Azija, ki je pod vplivom monsunov

Geografska lega: poloble, toplotni pasovi (potek severnega tečajnika, severnega povratnika, ekvatorja), na severu Severno ledeno morje, na vzhodu Tihi, na jugu Indijski ocean. Na zahodu Evropa (meja po Uralu...), na jugozahodu Afrika (Rdeče morje), na severovzhodu onstran Beringovega preliva Severna Amerika.

Polotoki in otoki: Arabski, Dekanski polotok, Indokitajski in Korejski polotok, Japonsko, Indonezijsko, Filipinsko otočje

1. SEVERNA AZIJA – RUSIJA (glavno mesto Moskva)

Reliefne enote in reke: Ural, Vzhodnoevropsko nižavje (evropski del Rusije), Sibirija, Volga (pomen rečne plovbe, plovni kanali), Dneper, Ob, Jenisej, Lena

Podnebni in rastlinski pasovi (glej spodnji prikaz)

- **TUNDRA** – skromno rastlinstvo z mahovi, lišaji, zelišči, pritlikavimi brezami v **POLARNEM PODNEBJU** (zelo nizke temperature, kratka poletja z julijskimi temperaturami pod 10°C). Paša severnih jelenov.
- **TAJGA** – iglasti gozd (bor, jelka, smreka). Primerno za gozdarstvo, a so slabe možnosti za prevoz lesa.
- **mešani in listnati gozdovi**
- **STEPA** – travnata pokrajina v zmerno toplem pasu. Kjer je več padavin, so med travo posamezne skupine dreves (**GOZDNA STEPA**). Zaradi rodovitne **črne prsti** (črnica ali černoziem) zelo ugodne možnosti za kmetijstvo (pšenica, rž, oves, sladkorna pesa, sončnice, krompir, govedoreja, prašičereja).
- **polpuščave in puščave** - okolica Kaspijskega jezera

TEČAJ MRAZA – zelo mrzlo območje v severovzhodni Sibiriji, kjer zimske temperature padejo pod -50°C, poletja so kratka in sveža (15°C).

© Modrijan založba, d. o. o.

Naravni viri (naravna bogastva): rodovitna prst (ruske stepe), les (sibirska tajga), velike zaloge nafte in zemeljskega plina (Sibirija) – izvoz po naftovodih in plinovodih v Evropo; premog in rude (težave pri izkopu, transportu).

Gospodarstvo: za *kmetijstvo* so ugodne naravne razmere v stepskem pasu, neugodne pa so družbene razmere (velika posestva so v državni in zadružni lasti – kmetje nimajo svoje zemlje, obdelujejo državna posestva, nizka produktivnost, nezainteresiranost). *Industrija* je zastarela, zelo onesnažuje okolje, izdelki niso konkurenčni. Prebivalci imajo nizek življenjski standard.

Prebivalci

- **neenakomerna poselitev:** zelo gosta poselitev v evropskem delu Rusije (zahodno od Urala) in vzdolž transsibirske železnice, neposeljena Sibirija (hladno celinsko podnebje, nerodovitne prsti, zamočvirjena zemljišča, slaba prometna povezanost, malo možnosti za zaposlitev)
- prevladujejo **slovanski narodi** (Rusi, Ukrajinci, Belorusi), pišejo v cirilici, pripadajo pravoslavni veroizpovedi
- v azijskem delu živijo **neslovanski narodi**, mnogi pripadajo islamu

2. VZHODNA AZIJA

Države: Kitajska (Peking), Japonska (Tokio), Mongolija, Severna in Južna Koreja, Tajvan

Relief in reke

- **nižine:** Vzhodno kitajsko nižavje, Mandžurija
- **kotline:** Tarimska, Džungarija, puščava Takla Makan
- **gorovje:** Tibet (planota) in Himalaja
- **puščava Gobi** – hladna puščava na visoki planoti
- **reke:** Huang He, Chang Jiang na Kitajskem

Naravne nesreče

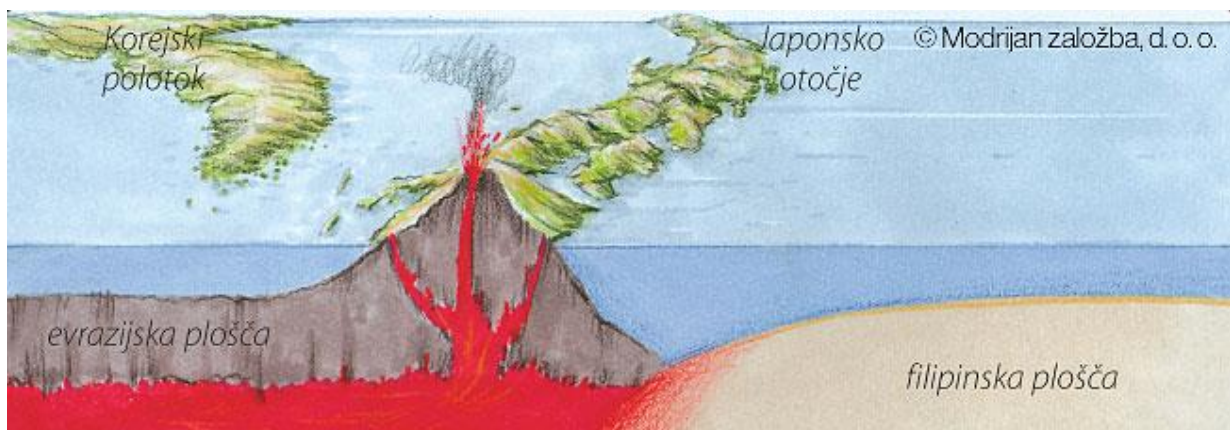
- **potresi in vulkanski izbruhi:** vzrok (stik tektonskih plošč, *glej atlas*), posledice: človeške žrtve, materialna škoda. Škodo povzročajo tudi požari zaradi eksplozij v plinskih napeljavah. Če nastane potres na morskem dnu, povzroči **tsunami** - visok val (povsem uniči obalo). Potresno najbolj ogrožena območja: Japonska, Filipini, Tajvan, Kitajska.
- **TAJFUN** – vrtničast tropski vihar, ki nastane nad segretim tropskim morjem; povzroča neurja s poplavamami. (*V Srednji Ameriki jih imenujejo hurikani, drugje orkani.*)

POTRES - premik v zemeljski notranjosti, ki ga na površju zaznamo kot tresenje. Središče potresa je **epicenter**. Potres zazna naprava – **seizmograf**.

VULKAN – izbruh raztaljenih kamnin in plinov skozi **vulkansko žrelo** ali **krater** na površje.

Magma - raztaljene kamnine v notranjosti zemlje, **lava** – raztaljene kamnine, ki se razlijejo po površju.

Potresno in vulkansko delovanje na stiku tektonskih plošč

Nastanek tsunamija

© Modrijan založba, d.o.o.

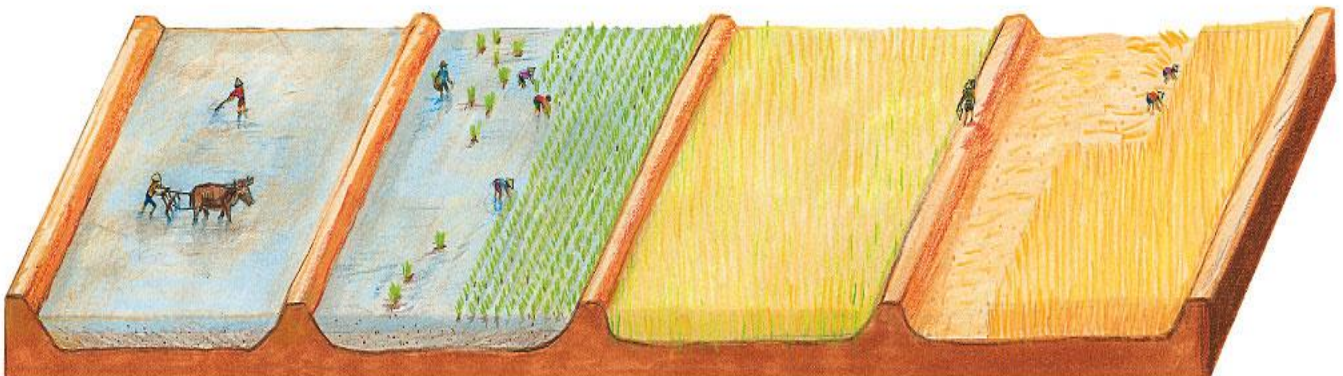
Prebivalstvo

- **neenakomerna poselitev:** gosta poselitev ob rekah Huang He in Chang Jiang (nižina, ugodno podnebje, rodovitna prst – kmetijstvo), redka poselitev na Tibetu (gorsko podnebje, nadmorska višina). Japonska je gosto poseljena ob ozkem obalnem pasu – tu so milijonska mesta nanizana drugo za drugim (**somestje** Tokio-Jokohama). Notranjost Japonske gorata, redko poseljena.
- **sestava prebivalcev:** prevladujejo pripadniki rumene rase – Kitajci, Japonci, Korejci
- Kitajska zaradi hitre rasti prebivalstva uveljavi politiko **NAČRTOVANJA DRUŽINE** – zahteve po družinah z enim otrokom. Te imajo ugodnosti pri pridobivanju stanovanja, zaposlitve..., družine z več otroki so kaznovane. Posledice: uspejo upočasniti rast prebivalcev, zmanjšati lakoto, težave zaradi tradicionalnih vrednot na podeželju – starši želijo moškega potomca.

Kmetijstvo

- najpomembnejša kulturna rastlina je **riž** – potrebuje veliko toplote in vlage (zelo primerno je monsunsko podnebje). Raste na terasah ali poljih, ki so pregrajena z nasipi. Na polja spustijo vodo, jih preorjejo, posadijo riževe sadike. Riž hitro raste, ponekod letino pobirajo trikrat na leto. Glej risbo.

© Modrijan založba, d.o.o.

- **NOMADSKA ŽIVINOREJA** - oblika kmetijstva, kjer se prebivalstvo seli skupaj s čredami od enega pašnika do drugega. Prevladuje v goratih in sušnih predelih notranje Kitajske in na Tibetu.

žetev riža

riževe terase

Japonska – vodilna gospodarska sila. V preteklosti zaprta država, nima stikov s svetom. Močna navezanost na tradicijo. Malo naravnih bogastev, večino surovin za industrijo uvaža. Bliskovit razvoj gospodarstva po letu 1960, razvije moderno tehnologijo, uporaba robotov v proizvodnji, s kvalitetnimi izdelki prodre na svetovni trg. Veliko vlagajo v šolstvo, razvoj znanosti. Delavci so disciplinirani, marljivi, natančni, predani podjetju. Bliskovitemu razvoju japonskega gospodarstva pravimo **japonski gospodarski čudež**.

Mali azijski tigri – oznaka za skupino držav, ki se zelo hitro razvijajo (Južna Koreja, Tajvan, Singapur in Hongkong).

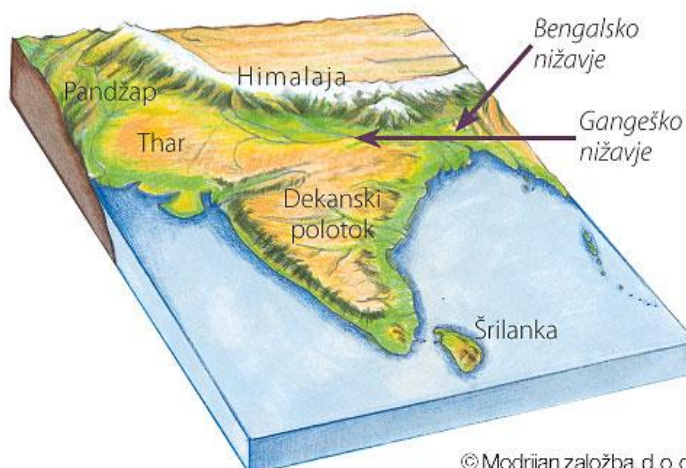
3. JUŽNA IN JUGOVZHODNA AZIJA

Države: Indija, Pakistan, Bangladeš, Vietnam, Kambodža, Singapur, Indonezija

Pokrajinske enote (relief, otoki, polotoki)

- **polotoki:** Dekanski in Indokitajski polotok
- **otoki:** Indonezijsko otočje (Java, Borneo, Sumatra, Celebes), Filipinsko otočje, Šrilanka
- **gorovje:** Himalaja, Kakakorum
- **puščava:** Thar
- **nižine:** Pandžab, Gangeško nižavje, Bengalsko nižavje
- **reke:** Ind, Ganges, Brahmaputra, Mekong

naravne enote v
Južni Aziji = **INDIJSKA PODCELINA**

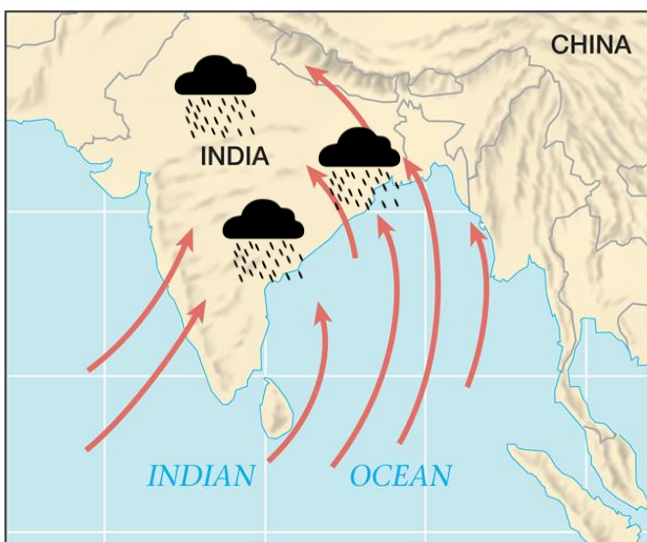

Podnebje

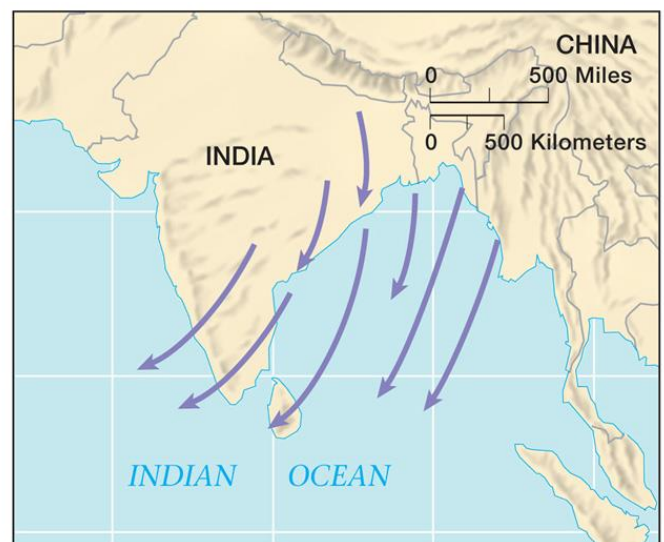
- na podnebje vpliva: *relief* (Himalaja je naravna pregrada, zapira pot vlažnim zračnim masam z Indijskega oceana; večina padavin pade na privetni strani Himalaje, onstran Himalaje je sušno), *monsuni*, *oddaljenost od morja*, *oddaljenost od ekvatorja*
- **monsunsko podnebje**: menjavanje deževne (poleti) in sušne (pozimi) dobe. Naravno rastlinstvo je monsunski gozd.

MONSUNI – vetrovi, ki nastanejo zaradi različne segretosti kopnega in morja. Poleti pihajo s hladnejšega morja na segreto kopno in prinašajo deževno dobo, pozimi pa s hladnega kopnega proti morju in prinašajo sušno dobo.

Pomen monsunskega podnebja za ljudi: ugodno vlažno in toplo podnebje za naselitev in kmetijstvo (riž), odvisnost od nastopa zimskega oziroma poletnega monsuna (če poletni monsun zakasni, ni dovolj vlage za sajenje riža, če se deževje predolgo zadrži, nastopijo poplave, posebej prizadenejo Bangladeš).

poletni monsun prinaša deževno dobo

zimski monsun prinaša sušno dobo

deževna doba

Prebivalci

- pisan mozaik prebivalcev: različni narodi, verstva, jeziki (v Indiji 16 uradnih jezikov)
- večina Indijcev pripada hindujcem (verstvo hinduizem)
- muslimani, kristjani
- raznolikost se kaže v različnem načinu življenja, oblačenju, prehranjevanju (hindujci ne jedo mesa iz verskih razlogov, krava je zanje sveta žival, govedoreja ni razvita; muslimani ne jedo svinjskega mesa, svinjereja ni razvita)

obredno umivanje
hindujskih vernikov v Gangesu

- **KASTE** – so bile družbene skupine, na katere so se delili hindujci. Zanje so veljala strogo določena pravila (pripadniki različnih kast se niso smeli poročiti, opravljali so lahko le določene poklice). Verski voditelji, veleposestniki so pripadali višjim kastam, ostali so se razvrščali v štiri nižje kaste. Najnižji sloj prebivalcev, ki je opravljal najslabša dela, je bil iz kast izključen. Kastni sistem je Indija uradno odpravila.
- **prenaseljenost** je posledica **EKSPLOZIJE PREBIVALCEV** – hitro naraščanje števila prebivalcev. **Nataliteta** je visoka, **smrtnost** se je zaradi izboljšanih zdravstvenih razmer znižala - visok je **naravni prirastek**. Posledice eksplozije prebivalcev: podhranjenost, lahkota, pomanjkanje kmetijskih zemljišč, revščina, nizek standard, onesnaženost, pomanjkanje delovnih mest, izseljevanje...

3. JUGOZHODNA AZIJA

Države: Turčija, Izrael, Savdova Arabija, Irak, Iran, Afganistan, Kazahstan, Zakavkaške države
(na območju gorovja Kavkaz so Gruzija Armenija Azerbajdžan)

Bližnji vzhod je območje med Sredozemskim morjem in Perzijskim zalivom.

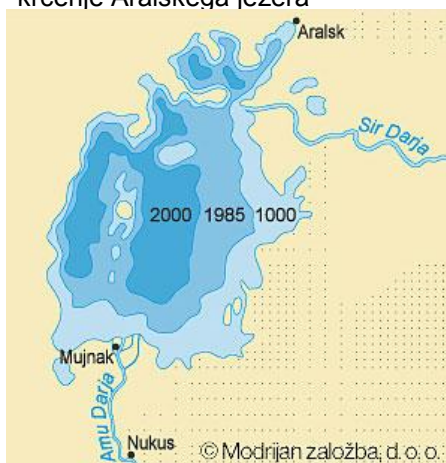
JZ Azija ima pomembno **prometno in strateško lego**. V preteklosti pomembne prometne-trgovske poti iz Evrope v Azijo, danes so bogata nahajališča nafte v Perzijskem zalivu v interesu razvitih držav (ZDA), zato so pogosta krizna žarišča (napadi, terorizem).

Naravne enote

- **polotok:** Arabski med Perzijskim zalivom in Rdečim morjem, v celoti puščavski
- **tektonski jarek:** Jordanski, v njem je Mrtvo morje. Je najnižja **depresija** na Zemlji, gladina Mrtvega morja je 400 metrov nižja od gladine Sredozemskega morja. Je najbolj slano morje, zato je brez življenja. Tektonski jarek je ugreznjen del površja med prelomoma.
- **mlado nagubana gorovja:** Anatolsko višavje (azijski del Turčije ali Mala Azija), Kavkaz, Iransko višavje – območje pogostih potresov!
- **nižine:** Mezopotamija (prečkata jo reki Evfrat in Tigris), nižavja vzhodno in severno od Kaspijskega jezera s puščavama Kizilkum in Karakum

Aralsko jezero – jezero med Kazahstanom in Uzbekistanom v puščavskem podnebju, vanj tečeta reki Amu Darja in Sir Darja. Vodo iz rek so uporabljali za namakanje polj. Ker je v jezero pritekalo vse manj vode, se je površina jezera skrčila. Posledice: propad ribiških naselij, izguba zasluzka, izseljevanje, uničenje rastlinskih in živalskih vrst, zasoljevanje vode.

krčenje Aralskega jezera

opuščena ladja na nekdanjem dnu Aralskega jezera

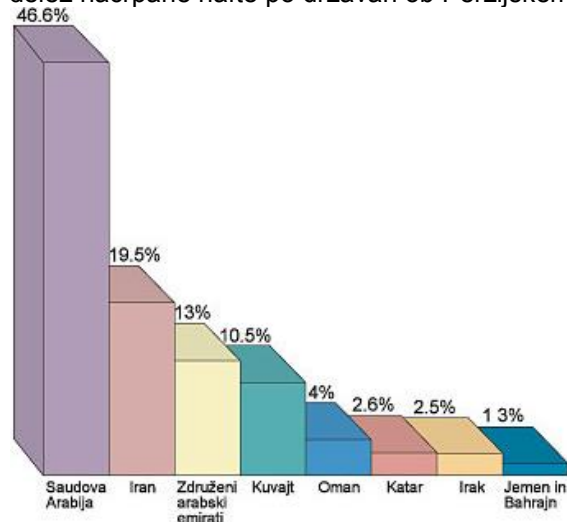

Kmetijstvo

- prevladuje pašna živinoreja, na najbolj sušnih območjih reja drobnice
- **namakalno poljedelstvo** ob Evfratu in Tigrisu (sušno podnebje), sodobne namakalne naprave v Izraelu (kapljično namakanje), ob sredozemski obali gojenje sredozemskih kulturnih rastlin in dateljev.

Nafta in zemeljski plin – bogata nahajališča ob Perzijskem zalivu in na Arabskem polotoku, iz črpališč speljani naftovodi in plinovodi do pristanišč. Zaradi naftnega bogastva imajo te države visok standard, razvijajo infrastrukturo, industrijo, turizem (Dubaj).

delež načrpane nafte po državah ob Perzijskem zalivu

Prebivalci

- **poselitev** – redka (prevladuje puščavsko podnebje), večje zgojitve ob obalah in na namakalnih območjih ob rekah.
- stik 3 svetovnih verstev: **islama**, krščanstva, judovstva
- **Izrael** - židovska država, ustanovljena leta 1948. Judje so narod, ki se je razselil po celem svetu, doživeli so hude krivice zlasti med 2. svetovno vojno. Po vrnitvi v Izrael pridejo v spor s **Palestinci** (Arabci muslimanske vere) – spor še danes ni rešen. **Antisemitizem** – sovraštvo do Židov (Judov).